

ЦИВІЛІСТИКА

АЛЕКСЄЄВА Н. С.,
аспірант кафедри цивільного процесу
(Національний університет
«Одеська юридична академія»)

УДК 347.922

**ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВІДПОВІДАЧУ
ВНАСЛІДОК УЖИТТЯ СУДОМ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ**

У науковій статті досліджено проблематику відшкодування шкоди як матеріально-правового засобу захисту прав відповідача при забезпеченні позову. Відшкодування шкоди розглядається в широкому сенсі як засіб захисту прав та інтересів відповідача, а у вузькому сенсі – як міра юридичної відповідальності позивача за зловживання правом на забезпечення позову. Визначено підставу й умови відшкодування шкоди, завданої відповідачу внаслідок ужиття судом заходів забезпечення позову.

Ключові слова: цивільне судочинство, відповідач, забезпечення позову, збитки, відшкодування шкоди.

В научной статье исследована проблематика возмещения вреда как материально-правовое средство защиты прав ответчика при обеспечении иска. Возмещение вреда рассматривается в широком смысле как средство защиты прав и интересов ответчика, а в узком смысле – как мера юридической ответственности истца за злоупотребление правом на обеспечение иска. Определены основания и условия возмещения вреда, нанесенного ответчику в результате применения судом мер обеспечения иска.

Ключевые слова: гражданское судопроизводство, ответчик, обеспечение иска, убытки, возмещение вреда.

In the scientific article the range of problems of compensation of harm as materially-legal means of protection of rights for a defendant is investigational at security for a claim. The compensation of harm is examined, in wide sense, as means of protection of rights and interests of defendant, and in narrow sense – as a measure of legal responsibility of plaintiff for abuse of right on security for a claim. Founding and terms of compensation of the harm inflicted to the defendant as a result of application by the court of measures of security for a claim is certain.

Key words: civil proceeding, defendant, security for a claim, losses, compensations of harm.

Вступ. Матеріально-правовим засобом захисту відповідача проти безпідставного вжиття заходів забезпечення позову є відшкодування збитків, завданих йому внаслідок ужиття судом таких заходів.

Відповідно до положень Рекомендації R (84)5 Комітету міністрів державам-членам стосовно принципів цивільного судочинства, що направлені на удосконалення судової системи, від 28.02.1984 р. (принцип 2), коли сторона порушує явно необґрунтований позов, суд

повинен мати повноваження приймати рішення у справі на основі спрощеної процедури і, якщо це необхідно, накладати на цю сторону штраф або ухвалити рішення про відшкодування збитків іншій стороні.

Коли сторона в ході судового розгляду поводить себе недобросовісно і явно порушує процедуру з очевидною метою затягти розгляд, суд повинен мати повноваження або негайно прийняти рішення по суті, або застосувати такі санкції, як, наприклад, накладення штрафу, зобов'язання відшкодувати збитки або позбавлення права на процесуальні дії; в особливих випадках він повинен стягувати з адвоката судові витрати.

Постановка завдання. Відшкодування збитків сторони судового процесу, завданих унаслідок недобросовісних дій іншої сторони, розглядається як важливий складник принципів цивільного судочинства. Утім, практика українських судів у справах про відшкодування шкоди, завданої внаслідок безпідставного вжиття заходів забезпечення позову, є незначною та доволі суперечливою. Знайти судові рішення, яким було б здійснено захист майнових прав відповідача, коли йому внаслідок забезпечення позову було завдано шкоду, дуже важко. Тому ця проблема є актуальною й такою, що потребує ретельного дослідження на науково-теоретичному рівні.

Метою статті є здійснення аналізу відшкодування шкоди як матеріально-правового засобу захисту прав відповідача при забезпеченні позову та визначення підстав і умов відшкодування шкоди, завданої відповідачу внаслідок ужиття судом заходів забезпечення позову.

Проблема відшкодування шкоди була предметом досліджень багатьох науковців, серед яких М.М. Агарков, А.М. Белякова, Д.В. Боброва, А.І. Загорулько, Т.С. Ківалова, М.С. Малєїн, В.П. Маслов, Я.М. Шевченко та ін. Значна кількість праць учених-процесуалістів присвячена дослідженню різних питань забезпечення позову. Серед них роботи таких учених, як Є.В. Васильковський, Р.Є. Гукасян, М.А. Гурвич, І.С. Денісов, Я.П. Зейкан, О.Ф. Клейнман, В.А. Кройтор, С.Г. Кузьменко, Д.Д. Луспеник, Н.В. Павлова, Н.М. Ткачова, М.С. Фалькович, С.Я. Фурса, М.Й. Штефан, К.С. Юдельсон, Т.Б. Юсупов, В.В. Ярков, М.М. Ясинок та ін. Однак спеціальні наукові дослідження, присвячені безпосередньо питанням відшкодування шкоди, завданої внаслідок ужиття заходів забезпечення позову, практично не здійснювались.

Результати дослідження. Відповідно до ч. 1 ст. 155 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) у разі скасування заходів забезпечення позову, набрання законної сили рішенням про відмову в задоволенні позову чи ухвалою про закриття провадження у справі або залишення заяви без розгляду особа, щодо якої вжито заходи забезпечення позову, має право на відшкодування збитків, завданих забезпеченням позову. Відшкодування збитків є одним зі способів відшкодування майнової шкоди та віднесений законом до способів захисту цивільних прав та інтересів (п. 8 ч. 2 ст. 16 ЦК України). Водночас в юридичній літературі неодноразово наголошувалося на тому, що відшкодування шкоди є заходом юридичної відповідальності її заподіявача [1, с. 183–185; 2, с. 64–65; 3, с. 4].

З цього приводу доволі слушним видається погляд Я.М. Шевченко, яка зазначає, що захист, як і цивільно-правова відповідальність, це завжди санкція, реалізація якої, на думку багатьох цивілістів, обов'язково супроводжується осудом із боку держави й суспільства. Саме тому, щоб відмежувати захист у широкому й вузькому смислі, до засобів захисту цивільних прав (у широкому сенсі) варто відносити дві групи самостійних мір захисту: міри цивільної відповідальності й міри цивільного захисту [4, с. 234–235].

Виходячи з вищенаведеного погляду, можна стверджувати, що відшкодування шкоди, завданої відповідачу внаслідок безпідставного вжиття заходів забезпечення позову, є в широкому сенсі засобом захисту прав та інтересів відповідача, а у вузькому сенсі – мірою юридичної відповідальності особи (як правило, позивача), унаслідок недобросовісних дій якої було безпідставно вжито заходи забезпечення позову й заподіяно шкоду відповідачу.

Наступна проблема, що потребує вирішення, полягає у визначенні юридичної природи відшкодування шкоди, завданої відповідачу внаслідок безпідставного вжиття заходів забезпечення позову: є воно мірою цивільно-правової чи цивільної процесуальної відповідальності. Питання про існування такого окремого виду юридичної відповідальності, як цивільна процесуальна відповідальність, в юридичній науці є дискусійним.

Серед перших докази на підтримку існування процесуальної відповідальності висунули П.С. Елькінд і Н.О. Чечина [5, с. 33–34]. На думку вчених, незважаючи на взаємозв'язок і взаємопроникнення кримінально-правових і кримінально-процесуальних відносин, ототожнення кримінальної й кримінально-процесуальної відповідальності неприпустиме, як неприпустиме змішування й ототожнення кримінальних і кримінально-процесуальних відносин. Основою застосування примусових заходів процесуальної відповідальності є винне невиконання учасником процесу обов'язків, покладених на нього процесуальним законом. Причому в літературі підкреслюється та обставина, що тільки норми процесуального права можуть виступати юридичною основою застосування заходів процесуальної відповідальності [5, с. 39].

Послідовним прихильником ідеї цивільної процесуальної відповідальності був М.Й. Штефан. Розглядаючи санкції цивільного процесуального права, науковець поділяв їх на такі, що містять заходи захисту (спрямовані на припинення правопорушення, поновлення порушеного права й забезпечення виконання обов'язку без покладення на суб'єкта цивільного процесуального правопорушення нових (додаткових) обов'язків), і такі, що містять заходи відповідальності (покладають на правопорушника новий додатковий обов'язок – відшкодувати збитки, сплатити штраф, тобто виявляються в покаранні). Також, на думку М.Й. Штефана, заходи цивільної процесуальної відповідальності мають майновий або особистий немайновий характер. Майновий характер мають стягнення завданих збитків, зокрема стягнення компенсації за втрату робочого часу й судових витрат. Немайновий – це примусовий привід, видалення із зали судового засідання [6, с. 261–263].

Інші автори наполягають на відсутності чистої процесуальної відповідальності, стверджуючи, що існує лише звичайна матеріально-правова відповідальність за порушення процесуальних законів, аналогічна тому, як існує кримінальна відповідальність, наприклад, за злочини проти правосуддя [7, с. 74]. Деякі науковці, погоджуючись із відсутністю процесуальної відповідальності, відносять заходи процесуального примусу до мір адміністративної відповідальності за порушення судової процедури [8, с. 187].

Аналізуючи юридичну природу відшкодування шкоди, завданої відповідачу внаслідок безпідставного вжиття заходів забезпечення позову, необхідно зазначити, що віднесення її до різновидів цивільної процесуальної відповідальності співвідноситься з концепцією поділу юридичної відповідальності на види відповідно до галузевої приналежності правопорушень (цивільно-правова відповідальність – за порушення норм цивільного права, адміністративна – за порушення норм адміністративного права, цивільна процесуальна відповідальність – за порушення норм цивільного процесуального права й т. ін.). Утім, така концепція навряд чи є правильною. Як справедливо відзначає В.В. Завальнюк, видів відповідальності менше, ніж галузей права, причому за порушення норм права різних галузей може застосовуватися відповідальність одного й того самого виду. Галузева класифікація не пояснює також, чому в межах однієї галузі права можуть існувати різні види відповідальності та навпаки, чому різні галузі права регулюють один вид відповідальності [9, с. 304–305].

Не можна заперечувати той факт, що за порушення норм цивільного процесуального права законом передбачені доволі різні санкції, і далеко не всі з них можна віднести до заходів процесуальної відповідальності. Так, наприклад, свідок за порушення процесуального обов'язку давати правдиві показання несе кримінальну відповідальність, учасники процесу й інші особи, присутні в залі судового засідання, за порушення процесуального обов'язку проявляти повагу до суду несуть адміністративну відповідальність і т. ін.

Під цивільною процесуальною відповідальністю розуміють застосування судом заходів процесуального примусу чи інших санкцій до учасників цивільного судочинства й інших осіб на умовах і в порядку, передбаченому ЦПК [10, с. 139]. Тобто лише тоді, коли склад правопорушення, санкція (яка покладає на особу, винну в порушенні норм цивільного процесуального права, додатковий обов'язок як міру покарання) і порядок притягнення до відповідальності передбачені цивільним процесуальним законом, можна говорити про наявність міри цивільної процесуальної відповідальності. Такими є, наприклад, процесуальні штрафи,

передбачені в проекті ЦПК України. Однак положення про відшкодування збитків, завданих відповідачу внаслідок безпідставного вжиття заходів забезпечення позову, у ЦПК України окреслене лише схематично, оскільки підстави, умови та розмір відшкодування визначаються нормами цивільного права.

Таким чином, не заперечуючи саме існування цивільної процесуальної відповідальності, необхідно все ж таки зробити висновок про те, що відшкодування шкоди, завданої відповідачу внаслідок безпідставного вжиття заходів забезпечення позову, є мірою цивільно-правової відповідальності за зловживання процесуальними правами з боку особи, яка подала клопотання про вжиття судом таких заходів забезпечення позову.

У зв'язку з вищезазначеним для аналізу основних положень про відшкодування збитків, завданих відповідачу внаслідок безпідставного вжиття заходів забезпечення позову, необхідно звернутися до теорії цивільного права.

Як відзначає Т.С. Ківалова, у теорії цивільного права умови відповідальності іноді ототожнюються з підставами відповідальності [11, с. 112], а іноді розглядаються як явища одного порядку з останніми [12, с. 25]. Проте підстави слід відрізняти від умов відповідальності (відшкодування шкоди). На відміну від підстав, що є фактами, які згідно із законом породжують певні цивільні правовідносини (зобов'язання відшкодування завданої шкоди), умовами вважаються ознаки, що впливають із закону, якими зазначені обставини характеризуються. Тому, як зазначає Т.С. Ківалова, більш точним є використання терміна «підстава» для найменування обставин, з якими закон пов'язує виникнення цивільних прав і обов'язків, а елементи зазначених обставин потрібно називати «умовами» або «ознаками» [1, с. 163–164].

Підставою цивільно-правової відповідальності за завдання майнової або моральної шкоди є цивільне правопорушення, яке включає низку умов (ознак), котрі передбачені цивільним законодавством як елементи юридичного складу, що зумовлює виникнення правовідносин (зобов'язань) відшкодування шкоди.

Загальною підставою виникнення будь-яких правовідносин відшкодування шкоди є факт завдання шкоди. До загальних умов виникнення зобов'язань відшкодування шкоди належать: а) наявність шкоди; б) протиправність поведінки особи, яка завдала шкоди; в) наявність причинного зв'язку між протиправною поведінкою порушника та її результатом – виникненням шкоди; г) вина особи, яка завдала шкоду [1, с. 164–165].

Отже, підставою цивільно-правової відповідальності особи, яка заявила клопотання про вжиття заходів забезпечення позову, є сам факт заподіяння відповідачу шкоди внаслідок вжиття судом таких заходів. Особливістю такої відповідальності є опосередкований характер завдання шкоди, оскільки самі процесуальні дії, які безпосередньо завдають шкоди правам та інтересам відповідача, учиняє суд (накладає арешт на майно, забороняє вчиняти певні дії тощо), однак до відповідальності притягується особа, за ініціативою якої судом були вчинені такі дії.

Умови виникнення зобов'язань відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок вжиття судом заходів забезпечення позову, також мають свої особливості. Першою умовою, як уже зазначалося, є наявність самої шкоди. Відповідно до положень ст. 16 ЦК України способом захисту цивільних прав та інтересів може бути відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди. Найбільш поширеним способом відшкодування майнової шкоди є відшкодування збитків. Право відповідача на відшкодування збитків, завданих забезпеченням позову, безпосередньо передбачене у ст. 155 ЦПК України. Відповідно до ч. 1 ст. 22 ЦК України особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування.

Відповідно до ч. 2 ст. 22 ЦК збитками є:

- 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки);
- 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода).

Таким чином, наявністю майнової шкоди як першої умови притягнення до цивільно-правової відповідальності особи, яка заявила клопотання про забезпечення позову, є заподіяння збитків, що полягають у реальних збитках, заподіяних унаслідок ужиття судом заходів забезпечення позову та/або упущеній відповідачем вигоді.

Другою умовою виникнення зобов'язань відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок вжиття судом заходів забезпечення позову, є протиправність поведінки.

Як уже зазначалося, заподіяння шкоди внаслідок забезпечення позову спричиняється послідовними діями кількох суб'єктів: особи, яка заявила клопотання про забезпечення позову, суду, який ці заходи вжив, державного виконавця, який виконав ухвалу суду про забезпечення позову. Але оскільки за законом юридична відповідальність за збитки, заподіяні внаслідок забезпечення позову, покладається саме на першого суб'єкта (особу, яка заявила клопотання про забезпечення позову), то саме його дії повинні мати ознаки протиправності.

Протиправною поведінкою, з якої виникає обов'язок відшкодувати завдану шкоду, є поведінка, якою порушується як об'єктивне право, так і суб'єктивне право потерпілого [2, с. 57]. Проте дії учасника процесу щодо звернення до суду з клопотанням про забезпечення позову не можна завжди вважати протиправними, оскільки відповідна особа реалізує своє передбачене законом суб'єктивне процесуальне право. Реалізація власного суб'єктивного права може вважатися протиправною, лише якщо воно здійснюється на шкоду правам та інтересам інших осіб, оскільки в цьому разі має місце пряме порушення передбаченого процесуальним законом обов'язку добросовісно здійснювати свої процесуальні права й виконувати процесуальні обов'язки (ч. 3 ст. 27 ЦПК України) і заборони зловживати своїми процесуальними правами.

Отже протиправними дії особи, яка заявила клопотання про забезпечення позову, можуть вважатися лише за умови зловживання такою особою своїми процесуальними правами. Виходячи зі змісту ч. 1 ст. 155 ЦПК України, у разі скасування заходів забезпечення позову, набрання законної сили рішенням про відмову в задоволенні позову чи ухвалою про закриття провадження в справі або залишення заяви без розгляду протиправність дій особи, яка заявила клопотання про забезпечення позову (тобто факт зловживання нею своїм правом на забезпечення позову), презюмується. Причому має місце неспростовна презумпція зловживання правом на забезпечення позову, оскільки закон у вищевказаному випадку не залишає права особі, яка заявила клопотання про забезпечення позову, доводити, що вона діяла добросовісно. Така презумпція встановлена з метою захисту інтересів відповідача, якому внаслідок вжиття судом заходів забезпечення позову були заподіяні збитки, оскільки довести в суді недобросовісність поведінки особи, яка заявила клопотання про забезпечення позову, майже неможливо чи принаймні дуже важко.

Наступною (третьою) умовою виникнення зобов'язань відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок ужиття судом заходів забезпечення позову, є наявність причинного зв'язку між протиправною поведінкою порушника та її результатом – виникненням шкоди. Установлення цієї умови інколи буває доволі складним, оскільки суд, перш ніж ухвалити рішення про стягнення з особи, за клопотанням якої було вжито заходи забезпечення позову, грошових коштів у якості відшкодування збитків, повинен переконатися в тому, що ці збитки були спричинені саме внаслідок ужиття заходів забезпечення позову, а не з інших причин.

Як справедливо відзначається в юридичній літературі, особливістю причинного зв'язку між протиправною поведінкою правопорушника й завданою шкодою є те, що інколи вона може складатися з декількох ланок, безпосередньо пов'язаних між собою в один ланцюжок.

Для встановлення причинного зв'язку слід довести, що:

- протиправна поведінка передувала настанню шкідливих наслідків;
- шкідливі наслідки є результатом протиправної поведінки [2, с. 59].

У разі відшкодування збитків, завданих унаслідок ужиття заходів забезпечення позову, такий причинно-наслідковий ланцюжок складають протиправні дії особи, яка заявила клопотання про забезпечення позову (зловживання правом на забезпечення позову), проце-

суальні дії суду щодо ухвали про забезпечення позову, дії державного виконавця з примусового виконання ухвали про забезпечення позову, а також дії інших осіб, задіяних у процесі виконання судової ухвали про забезпечення позову (наприклад, дії банку щодо обмеження прав клієнта (відповідача) на розпорядження певною сумою грошових коштів, які знаходяться на банківському рахунку такого відповідача в разі накладення на них арешту судом), що призвело до заподіяння збитків відповідачу. У вказаному вище ланцюжку протиправними є лише дії особи, яка заявила клопотання про забезпечення позову. Інші суб'єкти діяли згідно із законом, і їхні дії були лише закономірним наслідком зловживання особою правом на забезпечення позову.

У будь-яких випадках причинний зв'язок між шкодою й неправомірною поведінкою відповідальної за цю шкоду особи є об'єктивною умовою, за наявності якої в сукупності з іншими можливе стягнення з відповідача відшкодування зазначених потерпілим утрат. Тому завжди буде помилкою шукати причинний зв'язок між шкодою й виною правопорушника. Як об'єктивне явище причинний зв'язок не залежить від волі та свідомості особи, яка завдала шкоди. Навпаки, вина завжди перебуває в площині цієї волі [2, с. 59].

Установлення причинного зв'язку – доволі складне завдання. В юридичній літературі наводять різні критерії для визначення причинного зв'язку. Називають теорію необхідної умови, теорію адекватного причинного зв'язку, теорію нерівноцінності умов, теорію прямого й непрямого зв'язку й т. ін. Заслугує на увагу висловлена в літературі пропозиція використовувати «метод виключення подумки». Сутність методу полягає в тому, що для визначення значимості причинного зв'язку необхідно подумки виключити протиправну дію (бездіяльність) із загального причинного ланцюга. Якщо за умови такого виключення з'ясується, що наслідок (збитки) не настав би або настав би інакше, ніж це мало місце насправді, то це доводить, що дії особи були однією з необхідних умов наслідку [13, с. 179–180; 14, с. 53, 55].

Останньою умовою виникнення зобов'язань відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок ужиття судом заходів забезпечення позову, є наявність вини особи, яка завдала шкоду. У деяких випадках закон передбачає можливість притягнення особи до цивільно-правової відповідальності за завдання шкоди незалежно від вини (ст. ст. 1173–1176, 1187 ЦК України). Однак стосовно шкоди, завданої внаслідок ужиття заходів забезпечення позову, закон відповідної прямої вказівки не містить, а отже, вина також може розглядатися як умова настання цивільно-правової відповідальності за шкоду, заподіяну відповідачу внаслідок ужиття заходів забезпечення позову.

На відміну від кримінального права, де презюмується відсутність вини (особа вважається невинуватою в учиненні злочину й не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку й встановлено обвинувальним вироком суду), цивільне законодавство виходить із принципу презумпції вини: особа, яка завдала шкоди, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкода завдана не з її вини. Невинуватою ж особа визнається, якщо вона доведе, що вжила всіх залежних від неї заходів щодо належного виконання зобов'язання. Відсутність своєї вини доводить особа, яка завдала шкоди [2, с. 59–60]. Правило про презумпцію вини заподіювача шкоди прямо впливає зі змісту ч. 2 ст. 1166 ЦК України.

Принцип вини є трансформованим відповідно до мети й функцій інституту цивільно-правової відповідальності виявом загального галузевого принципу добросовісності. Зважаючи на це, важливо враховувати, що порушення вимог добросовісності (достовірно встановлене або таке, що припускається згідно з законодавчою презумпцією), будучи пов'язаним із державним осудом суб'єктивної сторони відповідної моделі поведінки, може призводити до таких наслідків: 1) відмови в захисті цивільного права й інтересу особи, яка зловживає своїми правами; 2) утрати або ненабуття права внаслідок недодержання вимог добросовісності щодо належного здійснення або умов набуття цивільних прав; 3) вилучення в недобросовісного володільця й передачі потерпілому належного йому майна, застосування в належних випадках інших форм поновлення майнового становища сторін, яке існувало до порушення, виконання в натурі майнового обов'язку відповідно до змінених чи припинених (унаслідок застосування відповідних

організаційно-правових санкцій) правовідносин; 4) формування сукупності умов, необхідних для застосування конкретного заходу цивільно-правової відповідальності, що передбачає як зміну правового становища зобов'язаної особи, так і втрату нею частини власного майна з метою надання кредиту (потерпілому) належної компенсації за порушення його суб'єктивного права; 5) застосування правових заходів, що не є санкціями й тому не спричиняють погіршення правового становища недобросовісного суб'єкта, а спрямовані натомість на відновлення правової визначеності щодо прав і обов'язків учасників конкретних правовідносин або незапобігання реалізації незаконного інтересу заінтересованої особи (зокрема через констатацію юрисдикційним органом неправомірності її домагань) [15, с. 5–6].

Таким чином, недодержання принципу добросовісності перетворюється на винну поведінку винятково там, де об'єктивно протиправне порушення суб'єктивних цивільних прав особи є прямим наслідком дій зобов'язаної особи (з огляду на прямий визначальний причинний зв'язок між її діями та правопорушенням), яка, виходячи з обставин справи, мала б усвідомлювати характер своїх дій як таких, що можуть завдати шкоди потерпілому, могла й повинна була вжити всіх необхідних заходів для її відвернення, проте не зробила цього, через що потерпілий зазнав певних матеріальних або немайнових утрат, які підлягають майновій компенсації. Тому кваліфікація певної поведінки як винної вимагає оцінки як суб'єктивної сторони конкретних дій чи бездіяльності, так і всіх пов'язаних із виною об'єктивних умов відповідальності зобов'язаної особи, передусім причинного зв'язку між її поведінкою та порушенням суб'єктивного права кредитора, а в окремих випадках – також і з негативними наслідками цього правопорушення. Натомість під час установлення відмежованої від вини недобросовісності про виявлення фактичної шкоди та відповідного причинного зв'язку не йдеться, тобто така недобросовісність розглядається поза контекстом об'єктивних умов відповідальності [2, с. 538–540].

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що відшкодування шкоди, завданої відповідачу внаслідок безпідставного вжиття заходів забезпечення позову, є в широкому сенсі засобом захисту прав та інтересів відповідача, а у вузькому сенсі – мірою юридичної відповідальності особи (як правило, позивача), унаслідок недобросовісних дій якої було безпідставно вжито заходів забезпечення позову й заподіяно шкоду відповідачу.

Відшкодування шкоди, завданої відповідачу внаслідок безпідставного вжиття заходів забезпечення позову, є мірою не процесуальної, а цивільно-правової відповідальності за зловживання процесуальними правами з боку особи, яка подала клопотання про вжиття судом таких заходів забезпечення позову. Особливістю такої відповідальності є опосередкований характер завдання шкоди, оскільки самі процесуальні дії, які безпосередньо завдають шкоди правам та інтересам відповідача, учиняє суд (накладає арешт на майно, забороняє вчиняти певні дії тощо), однак до відповідальності притягується особа, за ініціативою якої судом були вчинені такі дії.

Список використаних джерел:

1. Ківалова Т.С. Зобов'язання відшкодування шкоди в цивільному законодавстві України (теоретичні аспекти) : [монографія] / Т.С. Ківалова. – Одеса : Юридична література, 2008. – 360 с.
2. Відшкодування моральної та матеріальної шкоди : [навч. посіб.] / М.К. Галянтич, А.Б. Гриняк, А.І. Дрішлюк, Т.С. Ківалова та ін.; за ред. М.К. Галянтича. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 624 с.
3. Відшкодування матеріальної та моральної шкоди / Упоряд. : В.С. Ковальський, Л.П. Ляшко. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 384 с.
4. Охорона і захист прав та інтересів фізичних і юридичних осіб у цивільних правовідносинах / За заг. ред. Я.М. Шевченко. – Х. : Харків юридичний, 2011. – 528 с.
5. Чечина Н.А. Об уголовно-процессуальной и гражданской процессуальной ответственности / Н.А. Чечина, П.С. Элькинд // Советское государство и право. – 1973. – № 3. – С. 33–41.

6. Штефан М.Й. Цивільне процесуальне право України. Академічний курс : [підручник] / М.Й. Штефан. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. – 624 с.
7. Процессуальные нормы и отношения в советском праве (в «непроцессуальных» отраслях) / Под ред. И.А. Галагана. – Воронеж : Изд-во Воронежского государственного ун-та, 1985. – 208 с.
8. Самощенко И.С. Ответственность по советскому законодательству / И.С. Самощенко, М.Х. Фарукшин. – М. : Юрид. лит., 1971. – 240 с.
9. Общетеоретическая юриспруденция: учебный курс: [учебник] / под ред. Ю.Н. Оборотова. – О. : Феникс, 2011. – 436 с.
10. Васильев С.В. Гражданский процесс : [учебное пособие] / С.В. Васильев. – Х. : ООО «Одиссей», 2006. – 512с.
11. Дзера О.В. Зобов'язальне право: теорія і практика : [навч. посібник] / О.В. Дзера, Н.С. Кузнєцова, В.В. Луць та інші. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 912 с.
12. Тархов В.А. Ответственность по советскому гражданскому праву / В.А. Тархов. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1973. – 456 с.
13. Церетели Т.В. Причинная связь в уголовном праве / Т.В. Церетели. – М. : Госюриздат, 1963. – 382 с.
14. Болотова Г.Д. До питання причинного зв'язку у господарських спорах про відшкодування збитків / Г.Д. Болотова // Економіка та право. Серія: Право. – 2015. – № 2. – С. 53–56.
15. Примак В.Д. Вина і добросовісність у цивільному праві (теорія, законодавство, судова практика) / В.Д. Примак. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 432 с.

